

SZAKDOLGOZAT

NÉV: Csánki Rebeka
szak: Óvodapedagógus szak

Kaposvár
2022.

**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Óvodapedagógus szak**

**Az olvasóvá nevelés nehézségei, kérdései
A mese hatása
Szakdolgozat**

Belső konzulens:	Dr. Gombos Péter tudományos dékánhelyettes, egye- temi docens
Külső konzulens:	
Készítette:	Csánki Rebeka UO23YW Levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Pedagógia-Pszichológia Tanszék

**Kaposvár
2022.**

Tartalom

Bevezetés	4
A gyermekirodalom és a (nép)mese	6
A mese sajátosságai	8
A népmesék.....	10
A mese hatásai	13
A mese és a mesélés fejlesztő hatásai a személyiségfejlődésben.....	15
A mese hatása a társas kapcsolatokra, szocializációra	19
Az óvoda mint szocializációs színtér és az olvasott mese következő állomása	23
A mese hatása a nyelvi fejlődésre.....	27
Összegzés	31
Kutatáselemzés	32
Felhasznált irodalom	34

Bevezetés

„Tévedés azt hinni, hogy az olvasóvá nevelés az iskolában vagy az óvodában kezdődik. Aki mese- és beszélgetéshiánnyal érkezik az oviba, abból majdnem bizonyosan nem-olvasó gyerek, nem-olvasó felnőtt lesz. Az olvasóvá nevelés első számú felelőse tehát maga a szülő, aki elsősorban nem azzal segítheti a folyamatot, hogy példát mutat az olvasás és a könyvek szeretetével, tiszteletével, hanem azzal, hogy mesél.”
(Boldizsár Ildikó)

Manapság is szeretnénk, hogy mindenre jusson idő, azonban egy nagyon fontos dolog, az esti mese valahogy mégis kimarad az átlagos hétköznapiokból. Egyre kevesebb szülő olvas mesét a gyermekének (Búdi, 2015.).

Fontosnak tartom, hogy a gyerekek már egészen kiskoruktól fogva hallgassanak mesét. Boldizsár Ildikó remekül megfogalmazta, hogy az olvasóvá nevelés nem az iskolában és nem az óvodában kezdődik el.

A legújabb vizsgálatok alapján az olvasóvá nevelés már a születés előtt megkezdődik. Akár kilenc hónappal a gyermek világra jötte előtt, ugyanis gyermek az anyaméhben hallja a hangokat, éppen emiatt lényeges, hogy milyen hanghatásokat mérünk a születendő gyermekre. A mesemondást, versmondást sohasem lehet elég korán kezdeni gyermekeink számára (Kocsis Éva, 2009). Nagyon sokat számít, ha a szülő már kisgyermekkorban mondókázik, énekel a gyermeknek – naponta. Emellett fontos, hogy minőségi mesét, leginkább népmesét hallgassanak a gyerekek. A népmese olvasását, mondását nagyon fontosnak érzem, hiszen a gyerekek a saját népük meséjével, hiedelmeivel, hagyományaival ismerkednek meg. Ahogy nagyobbak lesznek több mindent értenek meg belőle, más tartalmakat kapnak ezek a mesék különböző életkorokban (Boldizsár, 2010).

Az a gyermek, akinek rendszeresen olvasnak, annak az önbizalma, ön-értékelése jobb, mint azoknak a társainak, akinek nem olvastak mesét (Roobrouck, 2018.).

A szakdolgozatom témaválasztását az is inspirálta, hogy imádok olvasni, és érzem, hogy ezáltal sokkal több előnyöm származott iskolás éveim alatt. Azonban azt meg kell vallanom, hogy gyerekkoromban nekem sem olvastak a szüleim. Emiatt is szeretnék elmélyülni ebben a témában még jobban, hogy megtudjam pontosan: melyek azok a tényezők, amelyek leginkább befolyásolhatják az olvasóvá válást.

Dolgozatomban az óvodai anyanyelvi nevelés általam kiemelkedően fontosnak tartott témáit körüljárva szeretném az olvasóvá nevelés kérdéseit, nehézségeit bemutatni. A célom az, hogy más is megismerje az olvasás fontosságát, továbbá én is még inkább belelássak abba, hogy mi is a mese varázsa. Azt gondolom, hogy a témában való elmélyülés segít felkészülni az óvodapedagógusi pálya szépségeire és nehézségeire az anyanyelvi nevelés területén.

A szakdolgozatomat három fő részre tagoltam. Az első a mese sajátosságait veszi számba. A másodikban elsősorban a hatását vizsgálom – különböző (nyelvi, szociális) területeken. Végül megnéztem az elmúlt években a témában készült magyarországi felmérések eredményeit is.

A gyermekirodalom és a (nép)mese

„A gyermekirodalom az irodalom része (nem kisebb értékű, nem alkalmazott irodalom, nem didaxis, nem ismeretterjesztés). Olyan irodalom, amelynek a szerző elképzelése (vagy az idők változása) folytán elsősorban a gyermek a célközönsége. Olyan irodalom, amelyet a társadalmi kánon gyermekirodalomnak tart, amivel meg akarja alapoztatni a nemzeti kultúra elsajátítását. Olyan irodalom, amelyet a gyerekek el tudnak (és el akarnak) olvasni. És persze olyan szöveg, amely (ha ragaszkodunk ilyen felsorolásokhoz) szórakoztat, nevel, szocializál, magatartás- és döntésmintákat ad, interperszonális kapcsolatok létrehozására tanít és készítet, gondolkodtat, fejleszti a fantáziát és a memóriát, javítja az érzelmek átélésének és kifejezésének képességét, segít megismerni és megérteni a világot, egyszóval: IRODALOM”

(Bárdos József – Galuska László Pál: Fejezetek a gyermekirodalomból 22. oldal)

A mesék már az archaikus kultúrákban jelen voltak az emberiség életében. Idős, bölcs emberek meséltek az ifjaknak, ezáltal felkészítve őket az élet viszonyaira. A mesék generációról generációra szálltak, természetesen azt a meseanyagot megtartva, ami az adott társadalom adott korában releváns tudásanyagnak megfelelt, ezért a mesék mindig átestek apróbb változásokon (Boldizsár, 2010).

A mesével kapcsolatosan az egyik leggyakoribb tévhit, hogy csak gyerekeknek szól. Ezzel szemben a mese, mint műfaj, egészen a XIX. századig kifejezetten a felnőtteké volt (Boldizsár, 2010).

A gyermekirodalom több szempont alapján is értelmezhető, mitől is lesz igazából gyermekirodalom. A legmodernebb felfogás szerint a gyermekirodalom az ifjúsági irodalommal együtt – irodalom (Bárdos–Galuska, 2013).

Egy másik korszerű felfogás szerint a gyermekirodalmat csak a befogadó felől értelmezhetjük, mivel a gyermekirodalomnak nincsen saját műfaja, formája (Bárdos–Galuska, 2013.). A gyermekvers szimplán vers marad hiszen ugyan olya a formájuk, műfajuk. A gyermeknovella – novella és így tovább. A gyermekirodalmi mű – ahogy más irodalmi művek is – a valóság komplex modellje (Hankiss, 1985).

Egy másik tévhit az volt, hogy a mese a vágyak beteljesülése iránti igényt fejezi ki, hiszen rengeteg mese szól szegény-gazdag a jó-rossz, és az egészség-betegség ellentétek történeteiről. Viszont mivel az archaikus kultúrában is a mesék már jelen voltak, így bebizonyosodott, hogy a mese vágyteljesítő funkciója nem domináns (Boldizsár, 2010).

A harmadik tévhit, hogy a meséknek semmi köze nincs a valósághoz, csak kitalált történetek sokasága (Propp, 2005).

A negyedik tévhit az, hogy a mesékben minden szép és jó, hiszen rengeteg mesében láthatjuk, hogy a hősnek milyen nehéz és sokszor keserves az a körülménye, ahonnan elindul, az út, amit végigjár, ahhoz, hogy a mese végén valóban minden rendben legyen.

Az ötödik tévhit pedig az, hogy a mesék a hamis valóságérzet és illúziók világa, holott, ha egy mesét végig gondolunk, a saját életünkön keresztül is láthatjuk, hogy az ember a valóságban is ugyanúgy működik, mint a mesében. Ha valamit el akarunk érni, megtaláljuk a megfelelő formát és segítőt a cél eléréséhez (Boldizsár, 2010).

A magyar gyermekirodalom történetének első fejezetét Bezerédj Amália: Flóri könyve (1840) című munkájától szoktuk keltezni, ezelőtt nincsenek gyermekek szórakoztatására írt, eredeti, magyar nyelvű könyvek (Komáromi, 1999).

A gyermekirodalomra jellemző, hogy ez egy folyamatosan gazdagodó „világ”, amely az értékekben és erkölcsben teljesedik ki, műfajilag pedig nagyon gazdag (Komáromi, 1999).

A mese sajátosságai

*„A mese a gyermekek szemével látott világ – A JÓ és a Gonosz világa”
(Komáromi Gabriella, 1999.)*

A mese az IRODALOM – azaz a gyermekirodalom része is. A mese epikai műfaj. Terjedelme kisepikai jellegű, a műfaj egyszerre lehet verses és prózai is. A legtöbb mese varázslatos, valószerűtlen elemekkel van ötvözve, mely térben és időben egyaránt fiktív (Nagy Gabriella Ágnes, 2018).

Mire vágnak a gyermekek? Arra, hogy valaki meséljen nekik a világ érdekes dolgairól, a jelenről és a múltból, hogy olyan valaki beszélgesse velük, akinek van ideje meghallgatni őket. Hiszen a családi rítusok rendszeresen ismétlődő értékkel teli szimbolikus tevékenységek, melyek a család értékrendjét és attitűdjét közvetítik (Elblinger, 2013).

A mese nem teljesen a valóság világa, tehát az ember teljesen mást is talál benne, mint amit a való életben tapasztalhat. Nincsenek társadalmi ellentétek és lehetetlenségek, ott minden megtörténhet. Nincs semmi akadály, bármi megvalósítható, akár csak egy álomban. Az egyszerű emberi lélek érzésének és felfogásának őszintesége jelenik meg a mesében. A mese beszédében ez nagyon fontos, hiszen ezek a tényezők miatt válik értékessé a gyermekek számára. A történetek egyszerűek, és olyan élethelyzeteket tárnak a befogadó elé, amely közelebb áll az ő világukhoz, így könnyebben eligazodnak benne. A karakterek kevésbé sokfélék, így könnyebben megértik a gyerekek az összefüggéseket magyarázat nélkül is. A mese a folyamatok során magát magyarázza, így semmi sem marad érintetlen (Nógrády, 1917).

A gyerekeknek nagy a varázslatigénye. A mesék alapja általában ugyan úgy épül fel, mint a gyermek gondolkodása. Ide vehetjük még a világ megismerését gyermeki szemszögből. Tehát a mese világszemlélete és a gyermeki gondolkodás hasonló, ezért is olyan meggyőző számára. Egyfajta táplálék a gyermeki képzeletnek a mese. Itt kiemelném a hallgatott mesét, és semmiképpen sem a rajzfilmeket értem mesén.

Ha egy családot, mint rendszert szemlélünk, nagyon fontos, hogy milyen rítusai vannak a családnak. És pontosan ilyen, ha nem a legfontosabb családi rítus egy kisgyermek számára az esti mese. Amikor az édesapa vagy az édesanya könyvből vagy akár fejből mesél neki, ez az esti rituálé biztonságérzetet ad a gyermeknek, el tudnak lazulni az egész napos intézményi megfelelési, viselkedési kényszer után. Napközben a kisgyermek stresszhormonszintje nagyon magas, viszont ezek az esti rituálék segítenek a kortizol szintet csökkenteni, ezáltal a gyermek megnyugszik, és tud pihenni, aludni (Kádár, 2012).

A mesék örök érvényű kérdésekre adnak választ: *Milyen a világ? Hogyan kell benne élni? Hogyan találjam meg önmagam?* – azonban a mese nem konkrétan fogalmazza meg a válaszokat. Sugallatot ad, és az olvasó/hallgató képzeletére bizza a megoldást. Mintát ad az adott élethelyzetekhez, például: *Mit kell tennünk, ha eljön értünk a várva várt királyfi?* Egyes kalandos történetek, amelyek nehezek, kilátástalanok, s bár nem valóságosak, mégis bátorságot, reményt adnak a megoldásra, amely igenis valódi. A gyermek megtanulja, hogy mindig van remény és kiút, nem kell kétségbeesni egy nehéz helyzettől. A mese biztat a hitre, hogy higgyünk a jövőben (Komáromi, 1999; Bettelheim, 1985).

Azért szerethetik a kicsik a meséket, mert hallgatás közben tudnak azonosulni a szereplőkkel. Le tudják vezetni a feszültséget, ezáltal egyes konfliktusok megoldásához jutnak a gyermekek, miközben fejlődnek a karakterrel/főhőssel. A történetek belső képalkotás segítségével tudnak megjeleníteni, és emiatt kezelhetővé válnak a vágyak, szorongások, indulatok az új tudás, ismeret. Ha a gyermeknek olvasnak a szülei, akkor emiatt is szeretheti a meséket. Mesehallgatás közben a gyermek és a szülő egy bensőséges, intim közeget alakítanak ki, ezáltal a kicsi biztonságérzete még inkább megszilárdul, a kötődés még erősebbé válik. Az idő folyamán az esti mese szokássá válhat, amely a család napirendjébe illeszkedik – kapcsolóvá válhat a gyermek és a szülők között (Jávorszky, 2001).

A gyerekek azért szeretik a meséket, mert nem az itt és most világról szól, hanem egy általános érvényszerűséget tükröz, hogy embernek lenni

mindenkor küzdelem, illetve kaland is. Segíti őket tájékozódni, megnyugtatja őket, mivel a teljes világképről egy teljes egész magyarázatot ad. (Zilahiné, 1998).

A népmesék

A magyar népmesék kultúránk jelentős irodalmi egységének mondhatók. Óvodai éveim alatt – máig emlékszem – gyakran mesélt az óvó néni népmeséket a csoportnak, például *Az aranyszörű bárányt* vagy *A kis gömböcöt*, de gyakoriak volt Benedek Elek meséi is. Nagyon szerettük, számomra felüdülés volt ezeket a meséket hallani. A legtöbb népmesére az óvodai mesemondásokból emlékszem. Humorosak voltak, és sokkal jobb kedvre derítettek.

A népmese mondhatni a legősibb rétegek, motívumok – mitikus korig eredeztethető vissza. Egy folyton megújuló „ősi-modern” epika (Tarbay, 1999). A mesemondó identitásától lehet hagyományörző vagy éppen újíto. Ez a hallgatóságra is igaz. Ha régen egy mesemondó megfelelő összhatásban mondta a meséjét, akkor nyilván nem nagyon változtatott rajta. Azonban ha a közönségnek, közösségnek nem tetszett, választottak mást, aki megfelelően adta elő a meséket, vagy éppen a mesemondó változtatott a történetén. Ilyenkor a mese motívumai megváltozhattak részben-egészben, illetve több mesét is összevonhattak. Ez addig valósulhat meg, amíg le nem írják, jegyzik a történeteket.

A népmese egyik jellemzője, hogy a főszereplők eredete fontos kritérium. Ez azért van, mivel régen egy-egy nép az eredetét is így vezette vissza (Tarbay, 1999).

Kétpólusúnak mondható a népmese, mert a jó és a rossz összetűzései, ütközetei okán jön létre, és a végén (szinte minden mesében) a jó győzedelmeskedik. Etikája, hogy a jó mindenkinek felett kiteljesedik, felülkerekedik győzedelmeskedik. Kétpólusú még a népmese azért is, mert megtalálható benne a születés – élet, illetve az elmúlás, mulandóság – azaz a halál

kettőssége (Tarbay, 1999). A történetek ezek között játszódnak, emiatt indulnak, vagy sorsok ezért jönnek létre.

A történetek végén a rossz megkapja büntetését, a jó pedig jutalmat kap. A rossz megbüntetése nagyon fontos motívum, ugyanis utána helyreáll a világ rendje (Tarbay Ede, 1999.). Ennek következtében jön létre a mese lényege, a tanulság. Ez a tanulság nagyon sokat jelent a gyermeki léleknek, észjárásnak.

A tündérmesék legfontosabb jellemzője az természetfeletti erőket mutat be ezek mellett a csodás elemek is jelen vannak. A csodálatos lények és eszközök - tündérek, manók, boszorkányok és sárkányok, illetve (néhányat említek csak) a láthatatlanná tévő köpönyeg, hétmérföldes csizma - segítik vagy éppen hátráltatják a hőst a célja elérése során. A mese szerkezete miatt fokozza az érzelmi hatást. A mesehős kezdeti helyzete egyre kilátástalanabb lesz a történet során. A teljes reménytelenségben – ez a tetőpontnál – hirtelen, olyan megoldás születik amire nem számítanánk. Ezzel visszafordul a kilátástalanság, minden a jó kerékvágásban megy tovább. Azaz jobb helyzetbe kerül a mesehős. A tündérmesékre jellemző a legjobban, hogy néhány mesei fordulat és visszatérő motívumok találhatók benne. A feszültséget továbbá az is fokozza, hogy a főszereplőnek egyre több, nehezebb próbákat kell kiállnia.

A tündérmesék helyszíne nem ismert, de nem is fontos. Gyakran a hősöknek sincs neve, de ha mégis akkor az a szereplő tulajdonságát közvetíti. A szereplők azon tulajdonságait ismerjük csak meg, amelyek a történet szemszögéből nézve fontos, általában véve ezek a történetek során változatlanok maradnak. A tündérmesék világában a logika törvényei nem érvényesülnek. A vége ezeknek a meséknek mindig a jó győzelme ér véget. A főhős a gonosz elintézésén legyőzésén keresztül jut el a céljához, a boldogsághoz.

A novellamesék főhősei többségében átlagos emberek. Ők a hétköznapi életükben élik mindennapjaikat. A csoda ebben a mesetípusban egy-egy tárgyhoz kapcsolható. A tündérmesével szemben a novellamese egyetlen helyzetben történik, azonban rengeteg helyszínen és több időn keresztül

ível át. A novellamese rengeteg jelenete az sugallja, hogy bárkivel bármikor megtörténhet.

Az állatmesék több alcsoportra bontható. Itt az állatok állnak a mese központjában, vagyis róluk szól. A magyar népmesékben főként a róka, a medve, a farkas a kutya, a macska, az egér, a tyúk és a kakas szerepel főként. Ezekben a mesékben az állatok hasonlóak az emberekhez az életvitel, attitűd és gondolkodás szempontjából. Az állatmesék meghatározó tulajdonsága: nem a jó győzelme, hanem a ravaszság, furfangosság. Ezáltal a mese humorossá válik a hallgató és az olvasó számára is (Szombathelyiné, 2010).

A mese hatásai

Jean Piaget (1978) elmélete szerint a mesében – illetve a játékban is – az én (ego) pszichés szükségleteinek kielégítése megy végbe a valóság transzformálása által: tehát mese és játék közben a gyermek úgy és annyit épít a személyiségébe a világról, ahogy és amennyi szükséges az ő belső, lelki harmóniájához. A mesélés során a lelki harmónia egyszerre feltétel és eredmény is.

A mesehallgatás során átélt élmények, a mesékből áradó optimista életfelfogás, a problémák leküzdésére serkentés, a boldogulás útjainak hangsúlyozása, az önbizalom, önismeret erősítése, valamint a pozitív jövőkép segítik a személyes kompetenciák fejlődését. Nagy jelentőséggel bírnak ebben a folyamatban a mesék által kínált viselkedési, problémamegoldási, azonosulási minták. Az egyensúly helyreállításához szükséges tényezők, lehetőségek megmutatása is (Nyitrai, 2012).

Ha megfelelő mesét választunk, a mese nagyon jó a feszültségek levezetésére. Hallgatás közben a belső képalkotás, majd a fantázia is működésbe lép, és ez folyamatosan fejlődik. Ezért elengedhetetlen a mese hallgatása. A mesék az érzelmeken keresztül hatnak a személyiség alakulására. A mesékben szereplő szimbólumok, motívumok, jelképek olyan tudást, világképet festenek a gyermek elé, amely nemcsak az egyén életminőségét, de a kultúra elsajátítását, elfogadását, belenevelődést is meghatározza (Nyitrai, 2010).

Tehát a mese hallgatása során a gyerekek megismerik a valóságot a világot a maguk szintjén. Ugyanis a mesében minden lehetséges, ahogyan a gyermek gondolkodásában (és játékában) is. Mesehallgatás során bizonyos fordulatok, helyzetek vissza-visszatérnek, ez az ismétlés megadja a gyermeknek a biztonság érzetét, illetve ez mellett az újdonság hatása is megmarad a mese során. A történet longitudinális haladása során

folyamatosan fokozódnak (a főhős bajba kerül) és oldódnak (majd a főhős megmenekül) a feszültségek. Ez a meghatározója a meseélménynek.

Azonban a mese nem a problémamentes életet hirdeti, hanem a problémák legyőzését. Reményt ad, hogy a legkisebb és a leggyengébb is boldogulni képes és tud is, ezek lehetőségeit hangsúlyozza. A mese képes arra, hogy megerősítést nyújtson a gyermeknek abban, hogy képes önállóan cselekedni, hogy képes az egész lényét bevetni azért, hogy egy szebb, jobb jövője legyen. (Nyitrai, 2012.)

A mese és a mesélés fejlesztő hatásai a személyiségfejlődésben

A mesének roppant nagy hatása van a szociális fejlődésre, az érzelmi intelligenciára, az értelmi és a személyiség fejlődésére (Nyitrai, 2010.). Amíg a versekre az jellemző, hogy a kisgyermekre a ritmusa hat, a meséknek ezzel szemben a tartalma hat az érzelmeken keresztül a kisgyermek személyiségére.

Már Platón az Állam című művében fontosnak tartotta a mesékkel való nevelést gyermekkorban. A gyerekeket a meséken keresztül tudták formálni (Nyitrai, 2010.) Később Arisztotelész is hasonlóan vélekedett a mese fontosságáról. A rómaiak, Quintilianus és Cicero úgy fogalmaztak, hogy a mese igazodjon a gyermek életkorához, illetve követelje meg az ékesszólást (Dankóné, 1993). Comenius az iskoláskor előtt versekkel, mondókákkal fejlesztette a helyes beszédet és a gondolkodást (Nyitrai, 1984).

A XIX. században kialakulnak az óvodák – azaz a kisgyermeknevelés. (Ez az iskoláskor előtti időszakot foglalta magába.) Már akkor nagy jelentőséget tulajdonítottak a verseknek, mondókáknak meséknek, főként az erkölcsi, anyanyelvi és értelmi nevelés területén. Abban a korban a pedagógiai elképzelések többsége fontosnak tartotta a mesék szerepét.

Riesman David a XX. század végén (1983) három nagy korszakra osztotta az emberiség történelmét a mese szocializációra való hatása szempontjából. Az első, az írásbeliség előtti időszakhoz kapcsolódik. Ez alapján a mese az ismeretek átadására szolgált. A fontos tudás mind a mesékben volt. A gyermekeknek ekkor egy hozzájuk közel álló, ismert felnőtt mesélte a mesét, ami igazodott a gyermek kedélyállapotához, fejlettségéhez, egyéniségéhez (Nyitrai, 2010.).

A második korszak az iparosodás korában az írásbeliség terjedésével hozható összhangba. A könyvkiadás ebben a korban politika és üzlet volt, e szempontok fontosabbak lettek, mint a közvetített értékek.

A harmadik nagy korszak napjainkra tehető. A gyermekeknek szánt művek hatalmas választékban vannak jelen. Ennek többsége gyorsan

emészthető, könnyen érthető művek jöttek létre. A probléma az, hogy a silány műveket is megveszik az emberek. A korcsoportszerinti kínálat megszűnt. Sok olyan mű van, amelyet a korosztályoknak átdolgoznak, és ezzel „meg van oldva a probléma” (Riesman, 1983).

Riesman üzenete az, hogy a mese akkor ad élményt, akkor tölti be szerepét a legjobban, akkor fejlődik a gyermek, ha a mesét olyan felnőttől hallja, akit kedvel. Ennek a felnőttnek a fő dolga, hogy a gyermekhez igazodó művet találjon. Fontos, hogy a gyermek be tudja fogadni a hallottakat, így könnyebben fel tudja dolgozni (Nyitrai, 2010).

Nelson (1998) narratív kompetenciákról beszél, amelyek a következők:

- Képesség az események tervezésére, felvázolására.
- Képesség az összefüggő párbeszéd kialakítására, megértésére.
- A valószínűség, a bizonytalanság, szükségesség közötti különbség megértének képessége.
- Képesség a különböző idő- és térbeli viszonyok kezelésére.
- A kulturálisan jelentős témák felismerésének, alakítására való képesség (Nyitrai 2010).

Ezek a képességek, kompetenciák a mese hallgatása során fejlődnek. Fejlettségük az élményszerű mese átélésére való képesség a meseértés, illetve a meséből való tanulás feltétele (Nyitrai 2010).

Személy szerint kitartok eddig kijelentéseim mellett, hogy a mese a gyermekeknek igenis szükséges. A mindennapos mese a mentális higiéné fő része (Kocsis, 2009). Maga az, hogy mesélés közben a kisgyermek a mesélővel bensőséges kommunikációs helyzetbe kerül, biztonságot ad számára. Attól, hogy egy mesében vannak ijesztő és rossz dolgok, az nem azt jelenti, hogy a gyermek lelkében kárt teszünk. Általában a gyermek nem a szerintünk félelmetes dolgoktól fél vagy ijed meg a mese hallása során, hanem attól a szimbólumtól, amelyet ő a mesében lát. Minden jó és rossz dolog – bármi történhet velünk életünk során – az élet rendjébe tartozik. A mesékben lévő konfliktusok, problémák, élethelyzetek befolyásolják a gyermek viselkedését, ezáltal később hasznára válhat a problémák megoldása során. Egy kisgyermek gondolkodásában és személyiségében is számtalan probléma és konfliktus jelen van. A mese alapján választ

találhatnak ezekre. Sőt, sok esetben úgy próbálja meg a kisgyermek a saját problémáját feldolgozni, hogy játéktevékenység közben saját magának talál ki történeteket, így oldja a saját belső feszültségét (Nyitrai 2010).

Fontos továbbá az utánzás lehetősége, hiszen a kisgyermek leginkább a modellezés útján sajátítanak el különböző viselkedési formákat. A mese is egy alapja a modellezésnek, hiszen képesek a mesehőst leutánozni.

Fontos, hogy a kisgyermeket ismerjük, tudjuk az aktuális problémáit, és ahhoz mérten válasszunk számára mesét, ha lehetőség van egyéni mesélésre. Lényeges, hogy a mese egyszerű legyen, hiszen egy bonyolult cselekményszálakkal átszőtt történettel nehezen tud egy kisgyermek azonosulni.

A mesélő akkor teszi a legjobban a dolgát, ha megfigyeli, milyen mesét igényel a kisgyermek. Mert vannak olyan mesék, amelyek vagy még vagy már nem kötik le a figyelmét. Soha nem magyarázzuk vagy elemezzük a kisgyermek számára a mesét, hagyjuk, hogy csak megélje a történetet. Nem mellesleg, mivel a mesék több jelentésrétegűek, a kisgyermek ahányszor hallja ugyanazt a mesét, annyi félét jelent számára.

Mivel a kisgyermek akarva, akaratlanul azonosul a mese főhősével, fejlődik az empátiás készsége, az emberismerete, és nem utolsósorban rendkívüli módon gazdagodik a szókincse. Az önálló véleményalkotás kialakulását is segíti. A mese általános funkciója, hogy hozzájáruljon a spontán szocializációhoz. Fontos az élménynyújtás, illetve az élményhez jutás. Élmény nélkül a mesélés szocializációs hatása érvényét veszti. A szándékolt hatás a fejlődés szándékos segítése a spontán hatások során, ez a pedagógiai befolyásolást jelenti. A szándékolt hatás kizárólag akkor lesz érvényes, ha élményekre épít, élményekhez juttat. Konfliktuskezelés, és érzelmi fejlesztés tekintetében az óvónő, tanító nem akkor segíti a fejlődést, ha megóvjá a kisgyermeket a konfliktustól, hanem akkor, ha segíti azt a saját szintjén megérteni és feldolgozni. Minden, ami az élményt csökkenti, a spontán fejlesztő hatás érvényesülését gyengíti, a szándékos fejlődéssegítésnek is akadálya. Ennek útja az óvoda-iskola átmenet

időszakában elsősorban a mesén, játékon és rajzon keresztül történik (Vekerdy, 2001).

Az önismereti munka és a konfliktusmegoldás első lépése is a mese. A kisgyermek a mesehallgatás során nemcsak a mesélő tekintetét figyeli, befelé is néz, figyel. A hallottakhoz belső képet készít, mégpedig a saját vágyainak megfelelő fantáziaképet, ezáltal a pszichikus feszültséget képek segítségével feldolgozza, elaborálja (Kádár, 2012). És mindaddig újra és újra meghallgatja ugyanazt a mesét, ameddig meg nem szűnik a feszültsége, nem oldódik a szorongása. A mesék stabilizálják a gyermeket érzelmileg. Mivel a mesék többsége valós élethelyzeteket mutat be egy elvarázsolt világban, a gyermek megtanulja, hogy bárkivel történhetnek jó és rossz dolgok egyaránt, de mindig van lehetőség arra, hogy az ember kikeveredjen a rossz helyzetekből, és talpra álljon a rossz időszakok után. Kádár Annamária szerint a meseolvasás a kisgyermek lelki életének karbantartásának és lelki szükségleteik kielégítésének az egyik legnagyobb eszköze. Mesehallgatás közben a légzés lelassul, a test ellazul, egy úgynevezett történethallgatási transzállapotában van a kisgyermek (Kádár, 2012).

Az óvodai nevelés országos alapprogramja az óvodai élet tevékenységei között említi meg a mese-verset. Úgy fogalmaz, hogy: „Az érzelmi biztonság megadásának s az anyanyelvi nevelésnek egyaránt fontos eszközei a többnyire játékos mozdulatokkal is összekapcsolt mondókák, versek, dúdolók. Ezek ritmusukkal, a mozdulatok és a szavak egységével a gyermeknek érzéki-érzelmi élményeket adnak. ...A mese a gyermek értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésének és fejlesztésének egyik legfőbb segítője. ...A mese tájékoztatja a gyermeket a külvilág és az emberi belső világ legfőbb érzelmi viszonylatairól, a lehetséges, megfelelő viselkedésformákról. ...A mindennapos mesélés, mondókázás és verselés a kisgyermek mentális higiéniájának elmaradhatatlan eleme.” (137/1996. (VIII. 28.) Korm. rendelet Melléklet, Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja)

A mese hatása a társas kapcsolatokra, szocializációra

A társas interakciók sikerességét a szociális kompetenciák határozzák meg. A szociális kompetencia olyan rendszer, amely magában foglalja a szociális ismereteket, motívumokat, képességeket és készségeket, és amely elősegíti a szociális viselkedést. Ez a kompetencia kisgyermekkor-tól életünk végéig folyamatosan változik. Öröklött és tanult elemekből áll. Legfontosabb tanulási módszere az utánzás, modellezés (Tancz, 2005).

Kezdetben a mesék megmutatták, „szabályozták” a társas kapcsolatokat, az együttlétet is. A mese ugyanakkor lelki vigaszt is nyújt(ott). A műfa természete kettős: az alaptörténet, amelyet mond a mesélő, az a felső réteg, amely azonnal érthető a befogadó számára, míg ez alatt olyan mély lelki váz található, amelynek felfejtése nem automatikus folyamat (Tarbay, 1999).

A mesék érzelmi mintákkal segítenek elsajátítani a közösség kultúráját, normarendszerét. A mesékben olyan motívumok akadnak, amelyek szabályozzák a viselkedést. Ezért fontos, hogy a gyerekek több mesét hallgassanak, így több sémát tudnak elsajátítani, amelybe később rendszerezik ismereteiket. A fantázia segítségével a szereptanulás is elsajátíthatóvá válik. A történetek a nemi identitást, illetve a szocializációt is alakítják. A mesék a szocializáció olyan hálóját hozzák létre, amely alapot tud adni az önazonosság létrejöttének. A mese elmélyíti a közösséghez tartozás érzését (Tancz, 2005).

A mesék a kisgyermekek életében egyfajta mintát nyújtanak, különösen úgy, hogy a kisgyermekek legfontosabb szocializációs tanulási formája az utánzás, a modellezés. Tehát a mesével is úgy tanul a gyermek, hogy a meseszereplő viselkedését, cselekedeteit, problémamegoldási stratégiáit képes elsajátítani. A kisgyermekek agya a mesehallgatás során is keresi a saját élete és a mese közbeni hasonlóságokat. Egy bizonyos életkor felett a mese már gondolkodásra is készíteti a kisgyermeket, például, hogy ő mit tenne az adott mesehős helyében.

A mese a gyermek érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésének legfőbb segítője. Nagyon sok történet az óvodás korosztály számára egy csodálatos

fantáziavilágban meséli el az együttélés szabályait, a szabadságot és annak határait. Ebben az életkorban a kisgyermek a hasonlót fogadják el, tehát barátságaikban is leginkább a hozzájuk hasonlót keresik (Mérei – V. Binét, 1985). Erre jó lehet például egy adott mese közös szeretete, vagy éppen, ha egy adott mese a másik kisgyermeknek sem tetszik. Az óvodai csoportos mesehallgatást követően a közös megbeszélésnek is nagy hatása van a szociális fejlődésre. Hiszen a gyermekek egymást hallgatják, mindenki önszántából hozzáfűzhet valamit az adott meséhez. Egy- más hallgatása során empátiát, toleranciát tanúsítunk. Beszélgetés közben pozitív tapasztalatokat gyűjtünk élményekről, érzésekről akár véleményekről. Ezek a beszélgetések a későbbi életszakaszokban is jelentőssé válhat: például könnyebben megnyilunk mások előtt, „levetkőzzük gátlásainkat”. Pszichológia szempontból ez nagyon fontos, hiszen a pszichés egészségünk a fő.

Pedagógusként fontos, hogy néhány jó tanácsot megfogadjunk:

- A mese megbeszélése során nincsenek jó vagy rossz válaszok.
- Az óvónő beszélgetés közben ne kérdezze ki a gyereket, hanem érdeklődjön. A felnőtt is kérdezhet fokozás, gazdagítás céljából.
- A beszélgetés fő szempontja az *élmény* legyen.
- Fontos, hogy ne erőltessük azoknak a gyerekeknek a megszólalását, akik nem akarnak megnyilvánulni a többiek előtt.
- A beszélgetés során létrejövő konfliktusok miatt a megoldásnak egyenértékűnek kell lennie, egyik gyerek se érezze magát vesztesnek.
- Az illusztráció eseti megjelenése nem nagy probléma, mivel néha szükség van rá, hogy a fantázia beinduljon. Vannak olyan dolgok, amelyeket a gyerekek nem ismernek, és ilyenkor jó, ha van egy kép, amelyről megtudjuk mutatni.

Az élményszerűség megszerzése céljából fontos, hogy a gyerekeket differenciáljuk. A pedagógusnak meg kell találni azokat a módszereket, amelyekkel élményszerűvé tudja varázsolni a mesehallgatást, illetve annak megbeszélését. Az erkölcsi érzék a szociális aktivitás értékének és mértékének megítélését teszi lehetővé (Zilahiné, 1998). Ez a viszonyítási alap egy olyan motívum, amely a saját szociális magatartásunkat

befolyásolja. Minél fejlettebb az erkölcsi érzék, annál kevésbé függ össze a szociális magatartás szabályozásával. A szociális viselkedést külső és belső tényezők alakítják.

Az erkölcsi érzék önmagunk és mások szociális kontrolját szolgálja. A fejlődés segítése tudatos értékelést eredményezhet. Ennek az eszköze a beszélgetés öt-hat perces rendszeres beszélgetés nagy mértékben elősegíti az erkölcsi érzék fejlődését, ennek következtében létrejön az erkölcsi tudatosság alapja (Tancz, 2005).

A család a legkorábbi és legfontosabb szocializációs színtér, hiszen a mese is ebben a közegben jelenik meg először a kisgyermek életében.

A korai szocializáció társas folyamatainak három fő jellemzője van:

A kapcsolat egyedi, mert a gyerek és a szülő közösen hozza létre, csak rájuk jellemző. Ennek a kapcsolatnak nem csak a jelen viselkedésében van jelentősége, hanem az is nagyon fontos, hogy milyen a kapcsolat múltja, ez nagy befolyással van a viselkedésekre. Tehát válhat egy korábban deviáns viselkedésű szülő normális életvitelű szülővé, a múltbéli események rányomják bélyegüket a későbbi szülő-gyermek kapcsolatra.

A kapcsolat dinamikus és érzelmekkel teli, viszont a partnerek fejlődésével változik, tehát más a kapcsolata ugyanannak a szülő-gyerek párosnak, amikor a gyermek pici vagy éppen serdülő. Különösen, hogy közben a szülő is idősödik, másképp látja a család dolgait, fejlődik. Változik a partnerek életében jelentkező különböző hatásokra is (például a gyerek iskolába lépése jelentősen megváltoztatja a szülő-gyerek kapcsolatot). A kapcsolat érzelmi minősége közvetlenül (például gyermek hajlandósága a szülővel való együttműködésre) és közvetetten (például fegyelmezés hatékonysága) is befolyásolja a gyermek viselkedését. A család elsődlegessége a szocializációban abban rejlik, hogy a legkorábbi időszaktól, a gyerek legérzékenyebb fejlődési szakaszában hat (Bagdy, 1977).

A családi szocializáció feladatai:

Fizikális és érzelmi biztonság és a fejlődéshez szükséges környezet, feltételek biztosítása, a gyermek identitásának formálása, a beszéd megtanítása, norma és értékközvetítés. A szülő-gyermek kapcsolat minősége meghatározza a szocializációt és a gyermek személyiségfejlődését.

A kapcsolat jellegét meghatározó főbb tényezők:

Melegség: a kölcsönös pozitív érzelem jellemző rá. A szülővel való meleg, szeretetteljes kapcsolat esetében a gyermek úgy érzi, hogy őt elfogadják és szeretik, így fogékonyabbá válik a gyermek a szocializációs hatásokra. A pozitív érzelmek élménye miatti öröm arra készteti a gyermeket, hogy ezt megossza a szülővel, ami elősegíti az érzelmi kölcsönösség kialakulását, és elősegíti az érzelmi önszabályozás fejlődését.

Biztonság: A gyermekek biztonságigénye rendkívül nagy. A gyermek szülője iránt érzett bizalmának számos hatása tapasztalható a szocializációs folyamatban. Az érzelmi biztonság teremti meg az alapot a szülővel való kölcsönös kapcsolat kialakulásának, ezek által a gyermek nyitottabb és fogékonyabb lesz a szocializációs hatásokra (hasonlóan, mint a melegség esetében). A korai kapcsolatok egy belső modellé válnak az egyén életében, vagyis ezen keresztül értelmezi az új kapcsolatait.

Kölcsönösség: A szülő és gyermek egymás iránti kölcsönös elköteleződése tükröződik a kapcsolat jellegében. A kölcsönösség az alapja az együttműködésnek, a pozitív érzelmeknek és a harmonikus kommunikációnak.

Harmonikus kommunikáció: A kommunikáció lényeges összetevője a szülő – gyerek kapcsolatnak, de minden egyéb kapcsolatnak is. A kommunikáció amennyiben harmonikus, lehetőséget ad az érzelmek kifejezésére, illetve lehetővé teszi az érzelmek értelmezését, szabályozását is (Bagdy, 1977.)

A hétköznapi rutinja, rituálék: Egy szülő-gyermek kapcsolatban is rendkívül fontos, hogy hogyan telnek a mindennapok. Fontos a kiszámíthatóság, mert a mindennapok kiszámíthatósága biztonságérzetet nyújt neki. A napi rutinban sajátítja el a kisgyermek a hétköznapi szokásokat, elvárásokat, normákat, de a mindennapok rutinja határozza meg azt, ahogyan a gyerek a világról gondolkodik. A családi rituálék szimbolikus jelentőséggel bírnak, minden családnál egyediek, ilyen például születésnap ünneplése. A rituálék szintén biztonságérzetet biztosítanak (például altatási rituálék), de fontosak a családi működés szempontjából is (Bagdy 1977).

A gyermek elsődleges szocializációs színtere tehát a család. Nincsen semmi olyan más intézmény vagy egyéb megoldás, ami a megfelelő családi háttérrel helyettesítheti. Hogy ha ez a háttér és az ebből fakadó szocializáció hiányzik, vagy nem megfelelő, akkor súlyosan veszélyezteti a gyermek személyiségfejlődését. A régebbi társadalmakkal szemben manapság még inkább szükség van arra a pszichés támogatásra és védelemre, amit a családtagok adnak egymásnak, különös tekintettel a gyermekekre (Andorka, 1997).

Az óvoda mint szocializációs színtér és az olvasott mese következő állomása

Egy kisgyermek életében hatalmas változás az óvodába kerülés, különösen akkor, ha családból érkezik, és nem volt előtte bölcsődés. Rengeteg szorongással és félelemmel kell szembenéznie nap mint nap, amíg be nem szokik az óvodába.

Sok kisgyermek a beszoktatás időszakában fél például attól, hogy nem mennek érte az óvodába a szülők, hogy ottfelejtik. A kezdeti félelmek és szorongások, valamint a sok új inger, ami a kisgyermeket éri, okozhat a beszoktatási időszakban átmeneti táplálkozási, az alvási és WC-használati zavarokat (Hajduska, 2008).

Sok esetben nemcsak a kisgyermek, de a szülő is nehezen éli meg a beszoktatás időszakát. Míg a gyermeknek az új közösségben való beilleszkedés a feladata, addig a szülőnek az, hogy leváljon a gyermekétől, ami szintén nehéz (Cole–Cole, 2003).

Különösen úgy, hogy általában ebben az időszakban egyéb változások is érik a családot, mint például egy kistestvér születése, vagy éppen édesanya újbóli munkába állása.

Amennyiben anya nehezen válik le a gyermekről, az megnehezíti és meghosszabbítja a beszoktatási időszakot, valamint a szeparációs szorongása a gyermeknek tartósan fennmarad (Ranschburg, 2003).

A sikeres beszoktatást követően elindul a kisgyermek közösségi nevelése. Ezen a fejlődési úton új élményekkel gyarapodik, olyanokkal, amelyeket otthon nem tapasztal meg.

Egyre fontosabbak lesznek számára a kispajtások, vagyis a kortárs csoportok hatásai. Innentől már jól tudja érezni magát a szülei nélkül is, és az óvodát az otthonához hasonlóan biztonságos közegnek érez (Vajda-Kósa, 2005).

Megtanul osztozkodni a játékokon, valamint a felnőttek figyelmén, hiszen a csoportban minden kisgyereket egyforma figyelem illet meg, ami az otthoni közegtől meglehetősen eltér, különösen egyke kisgyermek esetén.

A kisgyermek többsége itt szembesül azzal, hogy nem is biztos, hogy mindenben ő a legügyesebb, mint ahogyan azt otthon hallja, és fel kell vennie a kesztyűt a versengésben, ha játékról, barátokról, vagy figyelemről van szó.

Tanulják az intézményi szokásokat, hiszen vannak olyan otthoni szabályok, amelyek az óvodában nem vagy nem ugyanúgy érvényesek, és vannak olyan óvodai szokások, amelyek otthon nem voltak meg (Hajduska 2008).

Fontos, hogy a gyermek ebben a különösen fogékony időszakban sokat játsszon, sokat mozogjon, hogy érzelmileg biztonságban érezhesse magát, hogy megtanuljon adni és kapni. Rengeteg olvasott mesére van szüksége, különös tekintettel arra, hogy az otthoni környezetben már egyre jobban kikopik a gyermekeknek való olvasás, nagy százalékban a szülők ezt inkább a televízióval pótolják (Nyitrai, 2010).

Ebben az időszakban a szociális fejlődésre az azonosulás és az utánzás a jellemző, ezért fontos az utánozható, jó felnőtt, aki ebben az esetben az óvodapedagógus vagy a dajka. Fontos, hogy a kisgyermek minden kíváncsi kérdése válaszra találjon, hiszen ebben az életkorban a legnyitottabbak a világ felé (Vekerdy, 2001).

Minden óvodás nagy felfedező, és ezekhez a felfedezésekhez tökéletes háttérrel tud az óvoda nyújtani. A sikeres beszoktatást követően már nem igényli szülei szoros testi közelségét, inkább az önállóságra törekszik. A beszédfejlődés normál esetben ilyen korra már lezajlik, amit a kisgyermek ki is használ a rengeteg kérdés lehetőségének kihasználásával (Korsós, 1997).

Óvodáskorban az értelmi fejlődés rendkívül aktív és dinamikus. Kérdéseikre már saját maguk is keresik a választ. Ebben a korban a kisgyermeknek kialakult világképük van, ami tele van fantáziával és csodával, bár ez a sajátos kis világ is okozhat időnként szorongást, például olyan helyzetben, amikor a kisgyermek azért nem mer a WC-be pisilni, mert a WC-manó elviszi. Nyilván ez a kisgyermek értelmezésében hasonló volumenű probléma, mint a felnőttek saját mindennapi problémái. Az óvodáskorú gyermek gondolkodására az egocentrikusság, az artificializmus, az animizmus, és a finalizmus jellemző (Cole–Cole, 2003).

Érzelmeket, indulataikat még nem tudják vezérelni, és a mások érzelmeivel együtt a sajátjaikat sem képesek még értelmezni. Öt-hat éves korra ez a vezérlés és értelmezés már kialakul. Az óvodás kor elején még az egocentrikus világkép miatt azt gondolják, hogy ők a legszebbek, legokosabbak, legügyesebbek, majd szintén az ötödik-hatodik életév körül kezd ez megváltozni, és a saját maguk szeretetét másokra irányítani (Fraiberg, 2005).

A társas kapcsolataik is szélesednek, hiszen már nem csak a szűk család veszi körül őket, hanem más gyermekek és felnőttek is. Meg kell tanulniuk alkalmazkodni, de ez az egocentrizmus miatt nem megy mindig könnyen (Vajda, 2014).

Optimális esetben egy kisgyermek már kétéves kora körül hall mesét, és ezt megelőzően is dalokat, mondókákat, versikéket. Már a kétéves gyermekek is szívesen hallgatnak mesét, de őket inkább nem a tartalom köti le, hanem a jó hangzás, valamint a felnőttel való bensőséges kapcsolat. Egy- vagy kétszeri hallásra nem fogják fel magát a tartalmat. Ezért kérlik újra és újra ugyanazt a mesét kicsik. Néhány tényező alapján azonban megkedvelhetik egyik-másik szereplőt, főhőst vagy magát az eseményt. Ez azért van, mivel a gyermek szókincse 2 – 3 éves kor környékén még nem elég széleskörű, hogy megértse azt. A fantázia szegénysége miatt is nehezebben élik bele magukat a meséket. (Kocsis, 2009.)

Óvodába érve viszont már-már minden kisgyermek számára elérhetővé válik az olvasott mese varázsa. Sőt, az óvodáskorú gyermekek már megpróbálnak ők maguk mesélni.

A 4–6 éves kor a mese fénykora. Ekkor már a kisgyermek el tudja határolni a mesét a képzelet világától. Az óvodai kiscsoportokban (3-4 év) jellemző és a kisgyermek által legszeretettebb műfaj az állatmesék. Szívesen meghallgatják ugyanazokat a meséket újra és újra. A figyelem képessége, a koncentráció még nem elég a hosszú ahhoz, bonyolultabb, összetett szerkezetű meséket befogadjon. Középső csoportokban (4-5 év) már megjelennek a tündérmesék, de még csak a nagyon egyszerű szerkezetűek kötik le a kisgyermek figyelmét. Ebben az életkorban már lényegesen magasabb a gyermek képzelőereje, de a koncentráció készsége még alacsony egy összetettebb, bonyolultabb történethez (Tancz, 2005.).

5-6 éves korukban már teljes mértékben meg tudják különböztetni a mesét a valóságtól, mégis vágyja a mesében lévő igazságot (Végh-Vég, 2006.). Ebben a korban értik meg a tündérmeséket és a tréfás-, továbbá a csalimeséket. (Kocsis, 2009.)

Az óvodai nagycsoport az, ahol a kisgyermek már rendelkezik megfelelő gondolkodással és koncentrációval, ebben az életkorban a tündérmesék mellett megjelenhetnek a rövid tréfás mesék is. Ebben az életkorban hat a legjobban a mese a kisgyermek személyiségfejlődésére. Már nem csak a történet köti le őket, hanem megjelenik az okkeresés, a miért kérdések sokasága, az arra vonatkozó válaszkérés, és az arra irányuló figyelem a történet hallgatása közben. A képzeletük szinte szárnyal, ez az igazi mesehallgatás kora. Bár a képzeleteik sokszor vadak, agresszívok, de egy jó tündérmesével, ami tele van küzdelemmel, oldhatóak ezek a feszültségek (Zilahiné, 1998).

Megjelenhetnek a hosszabb, folytatásos mesék, akár egyik napról a másikra is, mert képesek emlékezni az előző napi történetre, hogy hol tartanak. Így fejlődik annak az igénye, hogy később elolvassanak hosszabb műveket. Ebben a korban szeretnek már ők maguk meséket befejezni, fontos, hogy egy nevelési évben legalább 15 új mesét ismerjenek meg az óvodában (Korsós, 1997).

Tehát akkor melyik életkorban és korosztályban mit is olvassunk a gyerekeknek?

- 1-1,5. éves korban: forgatható képes kockákat, kihajtható képeskönyveket, leporellót
- 2 éves korban: tárgyképeskönyv, melynek kemény lapjain egy-egy ismert tárgy látható, határozott körvonalakkal. Olyan tárgyak, amelyek a gyermek mindennapjaiban, környezetében előfordulnak, de itt esetleg más színben, egy kicsit eltérően a valóságtól vannak feltüntetve. A kétéves gyerek számára örömforrásul az érzéki ingerek szolgálnak - például a szín, a hang, illetve a kép szolgálnak. Boldogságot jelent számára, ha felismeri a képen látottakat. A szövegnek úgyszólván jelentősége eléggé csekély, szinte nincs is. Azokat a könyveket szeretik az ilyen korú gyermekek, amelyek egy - egy mindennapi mozzanatot ábrázolnak. Példa rá a nap egyik megtörtént eseményét az esti lefekvés előtti pancsolás ábrázolja.
- 3-4 éves gyerekek számára ajánlott képeskönyvekben már szöveg is van. Például mondókamesék, rövid, rögtönzött történetek, egyszerű állatmesék. Őket a ritmus, beszédöröm, a szó hatása tesz nagy benyomást. A könyvet lapozgatva hallgatják a verset, verses mesét, énekelnek, mindent mozgással kísérik.
- Negyedik életév körül már gyakori a folyamatos történeteket tartalmazó képeskönyvek nézegetése, lapozgatása. Érdeklődésüket ebben a korban a terjedelmesebb magyar és külföldi állatmesék, a novellisztikus- realisztikus és a tündérmesei novellamesék - elégítik ki (Három kívánság, A kisgömböc, Nyakigláb, A gombakirály, A medve, róka meg a bődön vaj című népmesék).
- 4-5 éves korban megjelenik az állat és varázsmesék iránti kíváncsiság. Az alkalomszerű és tervezett mondókázás, valamint a versek anyagát ebben az életkorban is többnyire a népi mondókák alkotják. Az irodalmi gyűjteményből nem hiányozhatnak a klasszikusok mellesleg a mai magyar írók műmeséi sem! Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Gárdonyi Géza, Zelk Zoltán, Petrolay Margit, Hárs László, Tordon Ákos, Lázár Ervin, Kányádi Sándor meséi.
- 5-6-7 évesek számára valódi irodalmi élményt az izgalmasabb cselekményű, terjedelmesebb novellisztikus mesék és a tündérmesék jelentik. Számukra lehet válogatni a tréfás mesékből is. Szívesen hallgatják a folytatásos történeteket, meseregényeket.

A mese hatása a nyelvi fejlődésre

A népmeséknek erkölcsi nevelő hatása van. A személyiség fejlődését nagyban befolyásolja, átjárja. A gyermekek népmeséken keresztül ismeri meg saját kultúráját, eredetét – azaz gyökereit. Olyan értékeket képes

átadni a gyermek számára, amelyre egész élete során számíthat, utat mutat, hogyan találja meg önmagát, illetve helyét a világban. Csak az a gyermek és fiatal tud élete során változatosan kommunikálni majd, aki beszédében alkalmazni tudja a népmesékből megtanult szófordulatokat, jellegzetes mondatokat.

A mese rendkívül alkalmas a szókincs bővítésére, különösen a régi mesék, mivel vannak benne a gyermek számára ritkán vagy éppen sosem hallott szavak, szófordulatok, amelyek akarva, akaratlanul is beépülnek a kisgyermek szókincsébe. (Kocsis, 2009.)

A mesélésnek nagy szerepe van a nyelvi kompetencia fejlődésében. Pedagógiai szempontból három részre lehet bontani az anyanyelv fejlődését. Az egyik a szituatív – itt és most kommunikációja. A gyerekek nagy része ezzel a tudással lép iskolába, így hátránnyal kezdenek. A mese hallgatása kiváló kompenzáló eszköz erre. A másik a leíró (narratív) kommunikáció – ezt használják általános iskola alsó tagozatában –, a harmadik pedig az értelmező szint (Nyitrai, 2010).

Gyakori mesehallgatás következtében a gyerekek szókincsébe beolvadnak azok a mondatsémák, amelyeket addig nem nagyon használtak a gyerekek. Ez a narratív mondatséma az iskolakezdés nélkülözhetetlen eleme. Azt már tudjuk, hogy a kisgyermek mesekedvelésének leginkább lélektani okai vannak, azért nagyon fontos a mese nyelvezetével is foglalkozni. Tény, hogy bővíti a szókincset, de ennek mikéntje is rendkívül fontos (Nyitrai, 2010.).

Ha a gyermeknek nem olvasnak eleget, és csak elvétve hall ilyen mondatsémákat, akkor nehezebb lesz számára megérteni a szövegeket, illetve saját mondanivalójuk csak leíró közlés lesz. Mesehallgatás során a gyermek megtanulja megérteni a folyamatos, összefüggő beszédet miközben magáévá teszi a megfogalmazáshoz szükséges nyelvi struktúrákat. A gyakori mese hallgatása segít elvonatkoztatni az adott időben, térben jelen lévő kötelezettségektől.

Óvodáskorban a mese a kisgyermekeknél az idő- és térszemlélet kialakulását is elősegíti. Bár egyszerű nyelvezettel, de érzékelteti az idő

múlását („alighogy megvirradt”), láthatóvá teszi a térviszonyokat („a világ végére”), és egyéb grammatikai kifejezőeszközöket használ.

Az óvodai kis- és nagycsoportosoknak szóló mesékben a helyviszonyt kifejező névszói esetragos alakban fordulnak elő leggyakrabban, középső csoportosoknak való mesékben viszont leginkább az igekötős alak a jellemző. Ez a rendszer tökéletesen követi a kisgyermek életkorából adódó nyelvi fejlettségi szintet. A mindennapi kommunikáció szituatív mivolta végett a rá jellemző tömörség miatt nem ad elég jó mintát (Nyitrai, 2010).

A gyakori mesélés nemcsak a megfelelő mondat- és szövegformák, minták kialakulását, illetve az általános szókincs bővülését segíti, hanem nyelvtanilag korrigál – azaz a toldalékokat, ragokat is helyesbíti. A szókincs gyarapodása is fontos szempont, hiszen az ember akkor válik gyakorlott olvasóvá, ha megvan a kritikus szókincse (mintegy 5000 gyakori szó). A mesélés a gondolkodást is elősegíti (Nyitrai, 2010).

A mesék, történetek segítenek abban, hogy néhány összefüggést meg-
lássunk, észleljünk. Vegyük észre az ok-okozati kapcsolatokat, a viszonyítás, a hasonlóságok és különbségek, illetve ezek által a problémamegoldó képességünk is fejlődik, a létrejött sémákba már tudunk rendszerezni (Cooper–Collins–Saxby, 1994).

A mese narratív műfaj és tevékenység ugyan, de a mesében leíró szövegben és formában jelen vannak a magyarázatok, érvelések, értelmezések változatai (Nyitrai, 2010). A mese szerepe az anyanyelvi nevelésben elengedhetetlen.

Az anyanyelvi fejlesztés, nevelés célja az, hogy az egyén ki tudja fejteni magát érthetően, hatásosan. A lényeg, hogy olyan beszédshinthez érjünk fel, amely lehetővé teszi a szavak, mondatok egyszerű alakítását, értelem-szerű közlését. Ami a kisgyermek tekintetében a mesehallgatásnál is jobban fejleszti a nyelvi kompetenciáikat, az az önálló mesemondás. Különösen alkalmazható, ha a kisgyermek könnyen meg tudja tanulni az adott mesét, és könnyen feleleveníti. Így tudnak a nyelvi fordulatok is rögzülni, amit később a hétköznapi kommunikációjában is felhasznál.

Az önálló mesemondás ezenkívül oldja a gátlásokat és a szorongást, segít a hagyományokat elsajátítani, segíti az egymásra figyelmet. Javítja a

beszédkészséget, valamint az egymás meghallgatásának a képességét is erősíti. Az óvodának meghatározó szerepe van a szóbeliség területén. Az óvodára jellemző a könnyen érthető, követhető kellemes beszéd. Ezért fontos, hogy az óvodapedagógus beszéde utánzásra méltó legyen – azaz példaértékű. Anyanyelvünk maga a kultúra. Az észjárásunk, gondolataink, érzésvilágunk szavakba öntése ez. „A nyelvi folyamatok szocializációs folyamatok. ...A nyelvi nevelés: testi, erkölcsi és esztétikai nevelés.” (Zilahiné, 1998.)

Az anyanyelv tanulása a gyermek testi-lelki képeségrendszerét működteti – ilyen szempontból a gyermek lakókörnyezete is jelentősen befolyásolja ezt. A szavak teszik lehetővé, hogy a gyermek kifejezze gondolatait. Az a legjobb, ha a gyermek gátlás nélkül, bátran kimondja azt, amit gondol, érez. Az óvodapedagógus akkor jár el a legpraktikusabban, ha figyeli a kicsik megnyilvánulásait, és állandó kapcsolatot tud létesíteni a csoportjával. A jó óvónői beszéd példaértékű, azaz kiemel, élményt ad, szétválaszt, kivár, odafordul a gyermekhez lassan, több szünettel válaszol a gyermeknek. Az értelmi-érzelmi működést alapozza meg. (Zilahiné, 1998.). Az anyanyelvet úgy tanítja, hogy az egy egész kerekből – beszédhelyzetből és viselkedésből indul ki. Ezzel megalapozza az értelmi-érzelmi struktúrákat. Az óvónőnek meg kell tanulnia a gyermeknyelvet, észre kell vennie ezek jellegzetességeit. Meg kell szoknia, hogy egy nagyobb létszámú gyermekcsoportnál zaj van, és ez a természetes. Ilyenkor sem fedkezhet meg pedagógus voltáról. Kellemes, kedves hangjával testbeszédével forduljon a gyermekek felé. Ezek is nélkülözhetetlenek a gyermekek nyelvi alakulásánál.

Az anyanyelv ritmusossága és dallamossága adja meg a beszéd alapjait. Ez a ritmusosság a szavaknak a mozgásnak a gesztusoknak a szabályos ismétlődése (Zilahiné, 1998.). Ezek utalhatnak: vidám vagy szomorú lelkiállapotra, illetve veszélyhelyzetre. A gyerekek nagyon szeretik a szótagismétlő hangalakokat a játékos körítéseket. A gyermek a nyelv tanulása során egyik ponttól a másikig tájékozódik. Mivel a gyermek is gondolkodik, próbálgatja a nyelvet van, amit nem úgy fejez ki, mint ahogy azt kellene, vagy szerette volna. Olyankor képzeteket társít egyes

fogalmakhoz. Ebben az életkorban ezek nem hibák, ezek mutatják meg igazán, hogy a gyermek használja a nyelvet. A gyerekek számára értelmetlen szó nem is létezik. (Zilahiné, 1998.) Ha a gyermek saját szavakat talál ki, nem szabad ráerőltetni a mi „gyermek szavainkat”. Nem szabad kijavítani, illetve minősíteni. Válaszadásnál lehetőségünk szerint a helyes formát használjuk.

Kutatáselemzés

Dolgozatom utolsó részében szeretném bemutatni egy, a témában készült közelmúltbéli kutatás eredményeit.

Az írásbeliség és azon belül az olvasás nem veszített fontosságából, még akkor sem, ha újabb eszközökön, képernyőkön jelenik meg elektronikus formában maga a szöveg. Szeretném felvázolni hogyan alakultak az elmúlt években az olvasási szokások Magyarországon, mit mutatnak az ezzel kapcsolatos vizsgálatok.

Tóth Mátéék kutatása alapján (2017-ben és 2019-ben végeztettek felmérést) azt látjuk, hogy 2019-ben a két évvel korábbiakhoz képest is kevesebbet olvastak az emberek. 2017-ben a gyermekek egyharmada nem olvasott könyvet. 2019-re ez ugrásszerűen megnőtt, ez az érték 43,8-ra emelkedett. A tanulmányból kiderül, hogy a fiúk több mint 50%-a nem is vett könyvet a kezébe a megelőző évben. Óvodás életkorban (3–5 év) a gyermekek 38,2%-a nem olvasott egy könyvet se (itt természetesen arról van szó, hogy a szülő olvas/nem olvas a gyermekének). Ellenben a havonta legalább egy könyvet olvasók aránya nem mondható alacsonynak, ez 23,2% volt 2017-ben (Tóth Máté).

A leggyakrabban az olvasók otthon és hétvégén szoktak olvasni, ez a gyerekek körében is így van. A 2017-es felmérésben arra is kitértek, hogy milyen gyakran olvastak gyerekeknek. Mivel tízéves kor alatt a szülő nyilatkozott, kissé talán torz kép alakulhat ki bennünk, ugyanis a szülők általában az általuk helyesnek vélt válaszokat adták, s nem feltétlenül az igazat... Ez alapján az óvodás korosztályban a gyerekek többségének – 60%-ának meséltek naponta.

A legnépszerűbb szerző Bartos Erika volt 2017-ben, és 2019-ben is töretlen volt a népszerűsége. Míg 2017-ben a válaszadók 8,2%-a, 2019-ben 11,74% választotta kedvencnek.

Fontos megemlíteni a második helyezettet, aki 2017-ben Benedek Elek lett 4,64%-kal, 2019-ben pedig a Walt Disney 6,05%-al. (Utóbbi 2017-

ben csak a negyedik helyen volt. A tanulmány alapján jól látszik, hogy az évek előre haladtával a magyar népmese képviselői (részben képviselői) kezdenek visszaszorulni (Tóth Máté, 2019).

A megkérdezett gyerekek 13,5%-a kedvenc mesehősnek a Bogyó és Babócat választották. Őket Micimackó és Thomas, a gőzmozdony követi (Tóth Máté, 2019).

Bartos Erika történetei nagy hatást keltett a mai gyerekekbe. Ő lett a legnépszerűbb szerző 3 és 5 éves kor között. Ebben a korosztályban vizsgálták azt is, hogy a gyermekek milyen műfajokat kedvelnek. Az óvodás korcsoportra jellemzően 2019-ben a legnagyobb arányban 77,6%-ban a mesék, meseregények lettek a hódítók. Ezt követően (a gyerekek 54,8%-a részesítette előnyben) a képeskönyveket, verseket találjuk a listán, 50,9%-uk a mondókákat részesíti előnyben (Tóth Máté, 2019).

Nem meglepő, hogy ezek a kategóriák vezetnek az óvodás korcsoportban, ugyanis ezek a műfajok azok, amelyek a gyermekekhez a legközelebb állnak.

Gyerekes szülőket kérdeztek arról, hogy a háztartásukban mennyi könyv található. 2017-ben az 1 és 100 közé eső kötetszám volt a legtöbbet választott kategória, ami pontosan 61,3 egység volt, míg 2019-ben a gyerekes családoknál 68,5 egység lett az átlag (Tóth Máté, 2019).

Megfelelő lehetőség hiányában sajnos az óvodáskorú gyerekek kiszorulnak a könyvtár adta lehetőségekből. Egy 2017-es kutatás alapján az óvodás korú gyerekek 92,9%-a soha nem volt könyvtári tag.

Összegzés

Szakedolgozatom kérdéseit – Mi is az a mese/népmese? Miért szeretik a gyermekek a meséket annyira? Miben rejlik a műfaj varázsa? Bemutattam a mesék legfontosabb jellemzőit. Körbejártam a „hogyan meséljünk” kérdéskörét, valamint azt a lényeges témát is: milyen a jó mese, mit érdemes mesélni, és mi az, ami inkább gyermekünk hasznára válik. Hogy értő és érző mesehallgatók és -olvasók váljanak belőlünk, a mi felelősségünk.

A második fő fejezetben bemutattam mese jótékony hatásait, elsőként azt, hogy hogyan hat a mese a személyiségfejlődésre. Ugyanis a mese nagy hatással van a szociális fejlődésre, érzelmi intelligenciára. Platóntól kezdve végig vettem az egyes korszakok jelentős személyeinek álláspontját a mesékkal kapcsolatban, hogy az egyes korokban mit jelentett a műfaj. A következő alfejezetben kifejtettem e történetek hatékonyságát a szocializáció, illetve a társas kapcsolatok terén. Hiszen a mese mintát, stratégiát mutathat a gyermekeknek rengeteg élethelyzetre. A szereplőkkel a gyermek azonosulni tud, ezáltal a problémáit a mesén keresztül meg tudja oldani.

Kiemeltem az óvodát, mint a hallott mese egyik fő színterét. Vannak olyan gyerekek, akik a mesehallgatást az óvodában tapasztalják meg először, ez pedig különösen felértékeli a mesés foglalkozások jelentőségét, lehetséges hatásait.

A második fő fejezet utolsó részében számba vettem a mese hatását a nyelvi fejlődés tekintetében. A közismert, hogy szókincset bővít, de ennek a mikéntje is nagyon fontos. A mesehallgatás során a gyermekek fokozatosan megértik az összefüggő beszéd értelmét, magát a történetet. Nélkülözhetetlen mondatismékek rögzülnek ekkor, a nyelvi példák beépülnek. A későbbi szövegértés alapját is az adja meg, hogy a történetek hallgatása fejleszti a belső képalkotást, amely nélkül később nincs értő olvasás.

Végezetül egy közelmúltbéli kutatást vizsgáltam meg a magyarok olvasási szokásairól. A 2017-ben és 2019-ben végzett felmérések alapján arra következtettem, hogy az óvodáskorú gyermekek (vagyis a szülők) ezekben az években kevesebbet olvasnak. Kíváncsi voltam, hogy melyek voltak a legkedveltebb szerzők, illetve mesék. Sajnos úgy vettem észre, hogy a magyar népmesék egyre jobban csúsznak le a ranglétrán. Előtérbe kerülnek olyan mesék, amelyek könnyen emészthetőek, de érdemi hatása túl sok nincs. (Fontos hangsúlyozni, hogy ezeket csak az adott évek kutatására hivatkozva jelentem ki.)

Remélem, pedagógusi pályám során tehetek majd azért, hogy a gyermekek olvasó emberekké váljanak. Hogy igenis szeressék a meséket, hiszen nagyon sokat tudnak segíteni a mindennapjainkba. Rajtunk áll, hogy a jövő generációja milyen meséken nő fel – s hogy egyáltalán ott legyenek a mesék a mindennapjaikban.

Felhasznált irodalom

- Andorka Rudolf (1997): Bevezetés a szociológiába. Budapest: Osiris Kiadó. 662 p.
- Bagdy Emőke (1977): Családi Szocializáció és személyiségzavarok. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 138 p.
- Bálint Péter (2004) (szerk.): Közelítések a meséhez. Debrecen: Didakt Kft. 223 p.
- Bárdos József – Galuska László Pál (2013): Fejezetek a gyermekirodalomból. Budapest: Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, 224p.
- Boldizsár Ildikó (2010): Meseterápia. Budapest: Magvető Könyvkiadó. 367 p.
- Bruno Bettelheim (1985): A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Budapest Gondolat Könyvkiadó. 477 p.
- Búdi Boglárka (2015): Transzgenerációs hatás érvényesülése a meseolvasási szokások tekintetében. In: Könyv és Nevelés, XVII. évf. 2015. 1. sz. [online] [2022. 09. 12.] <URL: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/transzgeneracios-hatas-ervenyesulese-a-meseolvasasi-szokasok-tekinteteben>
- Cole, Michael – Cole, Sheila R. (2003): Fejlődéslélektan. Budapest: Osiris Kiadó. 805 p.
- Cooper, Pamela J.– Collins, Rives – Saxby, Maurice (1994): The power of the story. Maximillian Education, Pty. Ltd. Australia. 143 p.
- Elblinger Csaba (2013): A családi rituálék szerepe a családi identitáskonstrukcióban Doktori értekezés, Pécs. 231 p
- Fraiberg, Selma H.. (2005): Varázsos évek. Park Könyvkiadó, Budapest 248 p.
- Gombos Péter (2014) (szerk.): Kié az olvasás? Budapest: Magyar Olvasástársaság, 127 p.

- Gyarmathy Éva (2010): Hátrányban az előny – A szociokulturálisan hátrányos tehetségesek Magyar Tehetségépítő Szervezetek Szövetsége, Budapest 176 p.
- Hajduska Marianna (2008): Krízislélektan. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 228 p.
- Hankiss Elemér (1985): Az irodalmi mű, mint komplex modell. Tanulmány; Magvető, Bp., 692 p.
- Horváth György (2004): Pedagógiai pszichológia Budapest: Nemzeti tankönyvkiadó 312 p.
- Kádár Annamária (2012): Mesepszichológia- Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban, Szekszárd: Kulcslyuk Kiadó 374 p.
- Kiss Judit (2008): Bevezetés a gyermekirodalomba. Kolozsvár: Ábel Kiadó, 92 p.
- Komáromi Gabriella (1999) (szerk.): Gyermekirodalom: Helikon Kiadó, 352 p.
- Kocsis Éva (2009): Hogyan meséljünk a gyermekeknek? In.: Hunra Magyar Olvasástársaság, Szülők kérdezik az olvasásról [online] [2022. 11. 08.] <URL: <http://www.hunra.hu/konyvajanlo/szuloknek/szulok-kerdezik-az-olvasasrol/94-hogyan-meseljuenk-a-gyerekeknek>
- Komáromi Gabriella, Borbély Sándor (2001) (szerk.): Kortárs gyerekkönyvek. Ciceró Könyvkiadó. 238 p.
- Korsós Gizella (1997): A csodák kora. In: Bernáth László, Solymosi Katalin (szerk.): Fejlődéslélektan olvasókönyv. Budapest: Tertia Kiadó, 290 p.
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (1985): Gyermeklélektan. Budapest: Gondolat Kiadó, 309 p.
- Nagy Gabriella Ágnes: Magyar (nép)mese. Veszprém: Tempevölgyi könyvek 26. 2018. 490 p.
- Nagy József – Józsa Krisztián – Vidákovich Tibor – Fazekasné Fenyvesi Margit: Difer programcsomag. Szeged: Mozaik Kiadó, 2004. 119p.
- Nagy József (szerk.): Fejlesztés mesékkel. Az anyanyelv, a gondolkodás fejlődésének segítése 4-8 éves életkorban. Szeged: Mozaik Kiadó. 2009. 9-31p.

- Nógrády László (1917), A mese. Budapest 1917 Nyomtatott Pritz Ármin Könyvnyomdájában 271p.
- Nyitrai Ágnes (2010): Az összefüggés-kezelés fejlődésének kritériumorientált segítése mesékkel 4-8 éves gyerekek körében Szeged, 194p.
- Nyitrai Ágnes (2012): A kompetenciák fejlődése, a fejlődés nyomon követésére és segítésére alkalmas módszerek az óvodában. In: *Hét aranyalma*. módszertani gyűjtemény óvodapedagógusoknak. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt, Budapest. 137–167. [online] [2022. 11. 08.] <URL: <https://adoc.pub/a-blcsdes-gyermek-es-a-mese.html>
- Podráczky Judit - Nyitrai Ágnes (2015): „Ezek a mai szülők!” – Kisgyermekkel foglalkozó pedagógusok szülőképeinek néhány jellegzetessége In.: Képzés és Gyakorlat • 2015. 13. évfolyam 1–2. szám [online] [2022.05.23.] <URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=-&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjslpa8tZr7AhVLgos-KHT0GCbEQFnoECBMQAQ&url=http%3A%2F%2Ftrainingandpractice.hu%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fkepzes_es_gyakorlat%2Ftanulmanyok%2Ftp-2015-1_2-25-Podraczky-Nyitrai-tanulmany.pdf&usg=AOvVaw1CQOooRpJitf7Ag5FQAk0D (2022. 05. 23.)
- Propp, Jakovlevics Vlagyimir: A varázsmese történeti gyökerei Fordította Istvánovits Márton. L'Harmattan Kiadó, 2005. 352 p.
- Ranschburg Jenő (2003): Az én és a másik. Budapest: Okker Kiadó, 192 p.
- Riesman, D. (1983): A magányos tömeg. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 399 p.
- Roobrouck, Lucie (2018): Amese szerepe a gyermek lelki egészségének támogatásában In.: A mese szerepe a nevelésben, oktatásban [online] [2022.03.25.] <URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=-&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKE-wjTzo2Qtp7AhVxwos-KHe_SDLMQFnoECC0QAQ&url=http%3A%2F%2Freal.mtak.hu%2F78580%2F1%2FA%2520mese%2520szerepe%2520a%2520nevel%25C3%25A9sben_oktat%25C3%25A1sban.pdf&usg=AOvVaw2oCHOgpTep_7FnFcmBuQIV

- Szávai Ilona: Mint a mesében? Budapest: Pont kiadó, 2009. 111 p.
- Szombathelyiné Dr. Nyitrai Ágnes (2010): A mesékből sarjadó kompetenciák [online] [2022. 11. 08.] <URL: <https://docplayer.hu/114064142-Szombathelyine-dr-nyitrai-agnes-mesekbol-sarjado-kompetencia-ink.html>
- Tancz Tünde (2005): Népmesék az anyanyelvi kultúra- és kompetenciafejlesztés szolgálatában nevelésben
- Tarbay Ede (1999): Gyermekirodalomba vezérlő kalauz. Budapest: Szent István Társulat, 337 p.
- Tóth Máté: A 3-18 év közötti hazai lakosság olvasási és könyvtárhasználati szokásai 2019-ben In.: Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek, EFOP-3.3.3-VEKOP/16-2016-00001, Az én könyvtáram [online] [2022.03.10.] <URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjzvefvtpr7Ah-VJs4sKHT9IDLQQFnoEC-BMQAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.azenkonyvtaram.hu%2Fdocuments%2F11543%2F49234%2FToth_Mate_gyerek_olvasas_konyvtarhasznalat.pdf%2F18596353-e1fa-4740-9a91-8ca797306668&usg=AOvVaw20qinmGajAJKfo97ft08Fb
- Vajda Zsuzsanna (2014): A gyermek pszichológiai fejlődése. Budapest: Saxum Kiadó, 334 p.
- Vajda Zsuzsanna, Kósa Éva (2005): Neveléslélektan. Budapest: Osiris Kiadó, 564 p.
- Végh Balázs Béla – Vég Adalbert (2006): Magyar Irodalom és Gyermekirodalom, 142 p.
- Vekerdy Tamás (2001): Gyerekek, óvodák, iskolák. Budapest: Saxum Kiadó, 178 p.
- Zilahy Józsefné (1998): Mese-vers az óvodában. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó 374 p.